

Προβληματισμοί των Θεολόγων καθηγητών που αφορούν στα νέα αναλυτικά προγράμματα και στα βιβλία θρησκευτικών του Γυμνασίου

Σιούλης Τριαντάφυλλος, Δρ. Φιλοσοφίας, Σχολικός Σύμβουλος Β/θμιας Εκπαίδευσης

Η παρούσα εισήγηση στηρίζεται σε έρευνα που πραγματοποιήσαμε στα νέα διδακτικά πακέτα (βιβλίο μαθητή, βιβλίο καθηγητή, λογισμικό) για το Γυμνάσιο.

Τα νέα σχολικά εγχειρίδια για το Γυμνάσιο (Α΄ Γυμνασίου, Παλαιά Διαθήκη, Η προϊστορία του Χριστιανισμού, Όλγα Γριζοπούλου, Πηγή Καζλάρη, Β΄ Γυμνασίου, Καινή Διαθήκη, Ο Ιησούς Χριστός και το έργο του, Γεώργιος Τσανανάς, Απόστολος Μπάρλος, Γ΄ Γυμνασίου, Θέματα από την Ιστορία της Εκκλησίας, Στέφανος Καραχάλιας, Πηνελόπη Μπράτη, Δημήτριος Πασσάκος, Γεώργιος Φίλιας) συγγράφηκαν με βάση τα νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ) και το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ), τα οποία δημοσιεύθηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως το 2003 (ΦΕΚ τ. Β΄ 303/2003).

Στα νέα ΑΠΣ διατυπώνονται οι γενικές αρχές της εκπαίδευσης και οι ειδικοί σκοποί του μαθήματος των Θρησκευτικών για το Γυμνάσιο, δίνονται δηλαδή οι κατευθυντήριες οδηγίες συγγραφής των νέων βιβλίων.

Στις γενικές αρχές γίνεται αναφορά «στην ενίσχυση της πολιτισμικής και γλωσσικής ταυτότητας στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας και στην ευαισθητοποίηση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παγκόσμιας ειρήνης και διασφάλισης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Ειδικότερα αναφέρεται ότι η χώρα μας, ως πλήρες και ισότιμο μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πρέπει να προωθεί την ανάπτυξη σε όλους τους τομείς μέσα από την αμοιβαία κατανόηση και συνεργασία με τους άλλους ευρωπαϊκούς λαούς. Η σύνθεση της κοινωνίας μεταβάλλεται συνεχώς με αποτέλεσμα την αύξηση της πολιτισμικής ποικιλότητας. Επιβάλλεται να σεβόμαστε την πολιτισμική ετερότητα των συμπολιτών μας. Για την ομαλή κοινωνική ένταξη κάθε ατόμου απαιτείται η ανάπτυξη της ικανότητας «επικοινωνίας» με το κοινωνικό περιβάλλον, τόσο μέσα από τη γνώση της μητρικής γλώσσας, αλλά και άλλων γλωσσών, όσο και μέσα από την ενημέρωσή του για την ιστορία και την πολιτισμική παράδοση όχι μόνο της δικής του αλλά και των άλλων εθνικών, θρησκευτικών και πολιτισμικών ομάδων. Ταυτόχρονα όμως πρέπει να διατηρεί την εθνική πολιτισμική του ταυτότητα μέσα από την ανάπτυξη της εθνικής, πολιτιστικής και γλωσσικής και θρησκευτικής αγωγής. Εξάλλου, αποτελεί θέση όλων των χωρών της Ε.Ε. η προστασία της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της εθνικής εκπαίδευσης και η αποδοχή των εθνικών ποικιλομορφιών και συνεπώς των στοιχείων εκείνων, τα οποία συμβάλλουν στη διαμόρφωση της εθνικής και πολιτισμικής ταυτότητας του μαθητή - αυριανού πολίτη».

Με τους ειδικούς σκοπούς του μαθήματος των Θρησκευτικών στο Γυμνάσιο επιδιώκεται οι μαθητές:

Α. Να ενημερωθούν για την υφή του θρησκευτικού φαινομένου.

Β. Να γνωρίσουν ιδιαίτερα το Χριστιανισμό, κατεξοχήν την Ορθοδοξία, μέσα από την Αγία Γραφή, τους Πατέρες και τη ζωντανή παράδοση της Εκκλησίας και να τοποθετηθούν υπεύθυνα.

Γ. Να συνειδητοποιήσουν ότι ο Χριστιανισμός δίνει προτάσεις στον σύγχρονο κόσμο για τη συνοχή του, αλλά και για την ποιότητα ζωής.

Δ. Να αξιολογήσουν την προσφορά του μαθήματος, ώστε να συνειδητοποιήσουν τη δύναμη του Ευαγγελίου και να καλλιεργήσουν το ήθος και την προσωπικότητά τους, να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στον σύγχρονο κοινωνικό προβληματισμό και να βοηθηθούν να πάρουν έμπρακτα θέση.

Ε. Να αντιληφθούν ότι το αυθεντικό χριστιανικό μήνυμα είναι υπερφυλετικό, υπερεθνικό και οικουμενικό.

Στ. Να αντιληφθούν την πολυπολιτισμική, πολυφυλετική και πολυθρησκευτική δομή των σύγχρονων κοινωνιών.

Ζ. Να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη διαχριστιανικής και διαθρησκευτικής επικοινωνίας.

Πέρα από αυτά στα νέα ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ περιγράφεται και αποσαφηνίζεται το όλο παιδευτικό πλαίσιο (διδακτικό, μεθοδολογικό, εννοιολογικό κλπ.) των νέων διδακτικών πακέτων

και στην προκειμένη περίπτωση του ΜτΘ.

Έτσι, σύμφωνα με αυτά, «η διδασκαλία του ΜτΘ αναντίρρητα έχει βασικά γνωσιολογικό χαρακτήρα. Καθώς όμως τα περιεχόμενα του ΜτΘ δεν μπορούν να προσφέρονται ως απλές πληροφορίες, είναι αναγκαίο η μέθοδος της διδασκαλίας να ξεκινάει από εμπειρίες και βιώματα των μαθητών, να δημιουργεί ευκαιρίες για ενεργοποίηση και προβληματισμό τους, να μην προσφέρει έτοιμες απαντήσεις και θέσεις, να δίνει ευκαιρίες για διερεύνηση και ανακάλυψη από τους ίδιους τους μαθητές. Πρόκειται δηλαδή για μια ενεργητική μάθηση και μάθηση με ανακάλυψη. Επίσης καθώς είναι απαραίτητη η διαλογική συζήτηση, η συνεργασία, η συνδιαμόρφωση, ενδείκνυται η εφαρμογή της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας και η αντίστοιχη οργάνωση της τάξης, καθώς και η πραγματοποίηση δραστηριοτήτων». «Σε ότι αφορά τις διαθεματικές δραστηριότητες, το ΜτΘ παρέχει τη δυνατότητα για πολλαπλές προσεγγίσεις της διδακτέας ύλης με ανάπτυξη ποικίλων δραστηριοτήτων. Οι δραστηριότητες αυτές είναι δυνατόν να πραγματοποιηθούν μέσα ή έξω από το σχολείο και μπορεί να αφορούν σε μια διδακτική ενότητα ή έναν αριθμό διδακτικών ενοτήτων. Κατά το σχεδιασμό των δραστηριοτήτων λαμβάνονται υπόψη: το περιεχόμενο της ύλης που διδάσκεται, οι διδακτικοί στόχοι, καθώς και η μέθοδος διδασκαλίας, ώστε η επιλεγόμενη δραστηριότητα να είναι συναφής με την όλη διδακτική διεργασία. Οι δραστηριότητες έχοντας πάντοτε ως αφετηρία το διδασκόμενο μάθημα, προωθούν τη διαθεματική του προσέγγιση, συνδέοντας έτσι τα Θρησκευτικά με ζητήματα που πραγματεύονται και άλλες επιστήμες ή με γεγονότα και καταστάσεις της καθημερινής ζωής. Ταυτόχρονα μέσα από την προσέγγιση αυτή διαχέονται και εμπεδώνονται με συστηματικότερο τρόπο οι βασικές έννοιες του ΜτΘ (σ.σ. Πολιτισμός, Παράδοση, Τέχνη, Σύστημα, Μεταβολή, Αλληλεπίδραση, Επικοινωνία κ.λπ.)».

Με βάση όλα αυτά έπρεπε να συγγραφούν τα νέα βιβλία των Θρησκευτικών για το Γυμνάσιο, τα οποία διδάχτηκαν την περυσινή χρονιά οι μαθητές. Έχοντας δε υπόψη τους αυτά (δηλ. το πλαίσιο) οι συνάδελφοι καθώς και τα νέα διδακτικά πακέτα, σε συνεργασία που είχαμε, μας κοινοποίησαν εγγράφως τις παρατηρήσεις τους, τις επισημάνσεις τους και τις προτάσεις τους. Τις ταξινομήσαμε δε κατά τάξη και ενότητες που έχουν να κάνουν με παρατηρήσεις – επισημάνσεις και προτάσεις σχετικά: 1) με την εμφάνιση των νέων βιβλίων και το περιεχόμενο διδασκαλίας (δομή, επιστημονικός και παιδαγωγικός σχεδιασμός), 2) με τη μέθοδο διδασκαλίας, το χρόνο διδασκαλίας, τις διαθεματικές δραστηριότητες και τις άλλες εργασίες του βιβλίου καθώς και την ενεργητική ή μη συμμετοχή των μαθητών, 3) με τους γενικούς στόχους και τους ειδικούς σκοπούς του μαθήματος με βάση τα νέα ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ, και τέλος 4) με προτάσεις για τη βελτίωση του παιδαγωγικού έργου και την επίτευξη των γενικών στόχων και ειδικών σκοπών του ΜτΘ με βάση τα νέα ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ.

Α' Γυμνασίου

Παρατηρήσεις - επισημάνσεις σχετικά με την εμφάνιση των νέων βιβλίων και το περιεχόμενο διδασκαλίας (δομή, επιστημονικός και παιδαγωγικός σχεδιασμός)

Το βιβλίο του μαθητή στην Α' τάξη του Γυμνασίου έτυχε, κατά κανόνα, θετικών σχολίων από όλους. Σε γενικές γραμμές το βιβλίο θεωρήθηκε επιστημονικό, αναλυτικότερο ως προς την επεξεργασία του, με πολύ καλή δομή, πλούσιο ως προς το υλικό και τον τύπο των ερωτήσεών του. Αποδείχτηκε καλύτερο εγχειρίδιο από τα προηγούμενα, πιο άμεσο, πιο εργαλείο δουλειάς, πιο παιχνιδιάρικο στη γνώση. Η προσέγγιση της Παλαιάς Διαθήκης γίνεται με τρόπο σύγχρονο. Η παράθεση κειμένων και οι σχετικές ασκήσεις βοηθούν τους μαθητές να ανακαλύπτουν μόνοι τους τις απαντήσεις. Η πορεία της διδακτέας ύλης δείχνει στους μαθητές ευκρινώς την αξία της προϊστορίας του Χριστιανισμού. Οι αναφορές σε άλλα θρησκευόμενα, παράδειγμα ο Ιουδαϊσμός ή το Ισλάμ ενδιαφέρει τους μαθητές. Θετική η ύπαρξη εικόνων από την Ανατολική και Δυτική τέχνη αλλά και η ύπαρξη εικόνων από τη σύγχρονη πραγματικότητα, οι οποίες συνοδεύονται από αρκετά καλά σχόλια και ενημερωτικό υλικό, με αποτέλεσμα να επιτυγχάνεται και η βιωματική προσέγγιση της γνώσης. Οι χάρτες αποτελούν έναν καλό οδηγό για να σχηματίσουν τα παιδιά σαφή αντίληψη για το χώρο όπου διαδραματίζονται τα γεγονότα για τα οποία διδάσκονται.

Θετικότερες ήταν οι απόψεις των συναδέλφων και για το βιβλίο του καθηγητή, το οποίο

πρώτη φορά εκδίδεται για το μάθημα των Θρησκευτικών. Ενδιαφέρον, πλούσιο, αρκετά κατατοπιστικό, καλύπτει κάθε εκπαιδευτικό. Μαζί με την αυτενέργεια του καθηγητή μπορεί να βοηθήσει πάρα πολύ στην εκπαιδευτική διαδικασία, στην επίτευξη των μαθησιακών επιδιώξεων και των διδακτικών στόχων. Αρνητικό σημείο, όπως είχε επισημανθεί άλλωστε, τα μικρά γράμματα που δυσκολεύουν πολλούς συναδέλφους. Ορισμένοι συνάδελφοι θα ήθελαν να έχει για κάθε διδακτική ενότητα ενδεικτικό σχέδιο μαθήματος.

Θα περίμενε κανείς λοιπόν η διδασκαλία του νέου βιβλίου να είναι ευχάριστη, εύκολη, δημιουργική και αποδοτική, παρουσιάστηκαν όμως αρκετά προβλήματα κατά την εκπαιδευτική διαδικασία στην τάξη. Πολλοί συνάδελφοι επισημαίνουν αυτά που δυσκόλεψαν το έργο τους, ορισμένα από τα οποία αναφέρουμε.

1. Η πλούσια ανάλυσή του («Εργασία στην τάξη», «Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο», «Ελέγχω τι έμαθα», «Επιλέγω και πραγματοποιώ») κουράζει τους μαθητές και τους προκαλείται άγχος, κόπωση και δυσφορία. Τα τρία πρώτα εισαγωγικά μαθήματα είναι εκτενέστατα, ενώ το βιβλίο δεν ορίζει με σαφήνεια θεολογικούς όρους.

2. Λείπουν οι παραπομπές των κειμένων, κάτι πολύ βασικό για πολλούς συναδέλφους. Πρέπει οι μαθητές να γνωρίζουν τι σημαίνει π.χ. Γεν. 1, 5, όπως γνωρίζουν ανάλογους τύπους στα Μαθηματικά, τη Φυσική κ.λπ. Έτσι όποτε ανοίξουν την Αγία Γραφή θα μπορούν να βρискουν βιβλίο, κεφάλαιο και στίχο. Επίσης η παντελής έλλειψη ερμηνευτικών πατερικών κειμένων, τα οποία θα βοηθούσαν να δειχθεί η θεολογική αξία και το πνευματικό βάθος των ενεργειών των προσώπων της Π.Δ. αποτελεί σοβαρή έλλειψη. Είναι ανάγκη να τονισθεί ότι η Π.Δ. είναι «παιδαγωγός εις Χριστόν». Δυστυχώς το βιβλίο αναφέρεται ελάχιστα στις προεικονίσεις των γεγονότων της Π.Δ. ή το κάνει με τρόπο ορθολογιστικό. Στερείται έτσι η δυνατότητα από τους μαθητές να αντιληφθούν τη θεοπνευστία της Π.Δ. με τον τρόπο που παρουσιάζονται τα γεγονότα.

3. Η εν. 18, Προφήτες: το στόμα του Θεού, παρουσιάζει μεγάλο βαθμό δυσκολίας για τους μαθητές. Θα πρέπει να απλοποιηθεί και να δειχτεί η παρουσία των προφητών σαν φωνές που αφορούν όχι μόνο την εποχή τους αλλά και τον πιστό λαό σε όλες τις εποχές.

4. Είναι λάθος οι ενότητες 25 έως 27 που μιλούν για τη Δημιουργία και την Πτώση να τοποθετούνται εδώ και να διδάσκονται λίγο πριν τη λήξη του διδακτικού έτους. Πέρα από το ότι παρουσιάζεται ανακολουθία γεγονότων, είναι σκόπιμο οι διδακτικές αυτές ενότητες με ιδιαίτερη θεολογική βαρύτητα, που χρειάζονται αναλυτική και διεξοδική ανάλυση, να διδάσκονται με άνεση χρόνου και όχι με βιασύνη λόγω λήξης του διδακτικού χρόνου και άλλων εξωγενών παραγόντων που έχουν ως αποτέλεσμα να χάνεται πολυτιμότερος διδακτικός χρόνος. Αναφέρουμε για παράδειγμα δραστηριότητες με τη λήξη του έτους όπως θεατρικές παραστάσεις, εκθέσεις ζωγραφικής, ημερήσιες εκδρομές, διαγωνισμοί χορού, αθλητικοί αγώνες κ.λπ. Καλόν είναι να τοποθετηθούν αμέσως μετά την ενότητα 4 των εισαγωγικών μαθημάτων, όπως το ζήτησαν και πολλοί μαθητές. Επίσης στη διδ. ενότητα 26 οι θεολογικοί όροι «κατ' εικόνα» και «καθ' ομοίωσιν» (όροι που θα συνοδεύουν τους μαθητές από την Α' Γυμνασίου ως την Γ' Λυκείου) δεν αναλύονται, δεν αναπτύσσονται, ούτε δίνονται με σωστό τρόπο στους μαθητές. Φτωχή η παρουσίασή τους και θεολογικά ελλιπέστατη η ανάπτυξή τους. Για κάποιες απ' αυτές το βιβλίο (π.χ. σ. 136) ζητά το θεολογικό τους νόημα, χωρίς να έχει προηγηθεί εξήγηση. Στη σ. 136, στην Εργασία..., ασκ. 2, στις ανθρωπομορφικές εκφράσεις αναφέρεται ότι ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο με χώμα και νερό. Που βρίσκεται το νερό στο κείμενο της δημιουργίας του ανθρώπου; Μέσα από την παράθεση των γεγονότων των ενοτήτων 25-27, δεν προκύπτει με σαφήνεια ο λόγος της σύναψης των Διαθηκών ανάμεσα στο Θεό και τον Ισραηλιτικό λαό και ανάμεσα στον Χριστό και την ανθρωπότητα. Ιδιαίτερη εντύπωση προκάλεσε δε η απουσία ορθόδοξης αγιογραφίας στα μαθήματα 25-27.

5. Σκόπιμο θα ήταν, επειδή εγκυμονείται στο μαθητή ο κίνδυνος να ερμηνεύσει όλα τα θαύματα της Παλαιάς Διαθήκης, και όχι μόνον, ως φυσικά φαινόμενα, να παρατίθενται και θαύματα που δεν ερμηνεύονται επιστημονικά, φυσικά, λογικά, ώστε να φανούν και τα όρια τόσο της επιστημονικής όσο και της θεολογικής αλήθειας. Παράδειγμα στο κεφάλαιο 20 όπου αναφέρεται η δράση του προφήτη Μιχαία τονίζεται «ότι η Ιερουσαλήμ παραλίγο να έχει την τύχη της Σαμάρειας καθώς πολιορκήθηκε από τον Ασσύριο ηγεμόνα Σενναχηρίμ. Τελικά η πόλη σώθηκε σαν από θαύμα...». Ποιο όμως ήταν αυτό το θαύμα; Δεν αναφέρεται. Ορισμένες εκφράσεις θεωρήθηκαν από

τους συναδέλφους αδόκιμες, όπως στη σ. 61, παρ. α', όπου αντί του ο Μωυσής λέει «αντίο» στο λαό του, καλό θα ήταν να γραφεί «αποχαιρετά ή τελευταία παραγγελία». Καλό θα ήταν στη σ. 63 στο ερώτημα αν ο Θεός είναι με το μέρος ενός λαού να τονισθεί επίσης και ο ρόλος της εκλογής του Ισραήλ και το σχέδιο της Θείας Οικονομίας για τη σωτηρία των ανθρώπων.

Παρατηρήσεις – επισημάνσεις σχετικά με τη μέθοδο διδασκαλίας και το χρόνο διδασκαλίας, τις διαθεματικές δραστηριότητες και τις εργασίες του βιβλίου (ενεργητική συμμετοχή των μαθητών)

Ο τρόπος που προσφέρεται η γνώση στο νέο βιβλίο είναι ευχάριστος. Ιδιαίτερα η ανάθεση ρόλων, ο παιγνιώδης πολλές φορές τρόπος προσφοράς του νέου κ.λπ., λειτούργησε πολύ θετικά. Ακόμη και οι ομαδοσυνεργατικές διδασκαλίες, σε περιορισμένο βαθμό, αν και στην αρχή δυσκόλεψαν τους μαθητές, είχαν θετικά αποτελέσματα. Χρειάζεται όμως μεγάλη προσπάθεια και πολύ δουλειά από τους καθηγητές και τους μαθητές.

Όσον αφορά το χρόνο διδασκαλίας, αν και αυτός ποτέ δεν είναι αρκετός, ειδικά φέτος επειδή και το βιβλίο είναι καινούργιο, η ύλη πολλή και συμπυκνωμένη, τα στερεότυπα, ως προς τον τρόπο διδασκαλίας των προηγούμενων πολλών χρόνων με τα ίδια βιβλία, που κουβαλούν οι συνάδελφοι επίσης πολλά, δυσκόλεψαν ιδιαίτερα τα πράγματα, γεγονός που παρατήρησαν και αποδέχτηκαν και οι ίδιοι, κάνοντας την αυτοκριτική τους και λέγοντας ότι πρέπει να προσπαθήσουν περισσότερο. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να μην είναι πάντα δυνατό να εκπληρώνονται οι γνωστικοί, συναισθηματικοί και ψυχοκινητικοί στόχοι του μαθήματος.

Η διαθεματικότητα στο βιβλίο είναι εμφανής και χαρακτηρίζεται από τους περισσότερους συναδέλφους (πολλοί από τους οποίους εργάζονταν εδώ και χρόνια με αυτόν τον τρόπο) πολύ θετική. Εκφράστηκε μόνο ο φόβος μήπως η διαθεματική προσέγγιση πολλών ενοτήτων θα έχει σαν αποτέλεσμα να περάσουν σε δεύτερη μοίρα οι γενικότεροι στόχοι και οι ειδικότεροι σκοποί του μαθήματος των θρησκευτικών. Παρ' όλα αυτά οι εργασίες, οι ερωτήσεις και οι διαθεματικές δραστηριότητες, αν και πολλές, αντιμετωπίστηκαν θετικά από τα παιδιά και τα βοήθησαν στο να εκφραστούν δημιουργικά, να προβληματιστούν, να στοχαστούν πάνω σε δικές τους σχέσεις και βιώματα. Επίσης οι διάφορες διδακτικές προσεγγίσεις (ζωγραφική, μοίρασμα ρόλων, δραματοποίηση καταστάσεων ή σκηνών) ενθουσίασαν τα παιδιά, τα βοήθησαν να κατανοήσουν περισσότερο τις ανάγκες των ανθρώπων εκείνης της εποχής, τις θρησκευτικές εμπειρίες τους και ευαισθησίες τους και να καλλιεργήσουν τις διαπροσωπικές τους σχέσεις και το ομαδοσυνεργατικό πνεύμα μέσα στην τάξη.

Το νέο βιβλίο έδωσε πλέον την ευκαιρία στον θεολόγο να εμβαθύνει και να προσεγγίσει με ευκολότερο τρόπο όλους τους μαθητές, λύνοντάς τους την απορία, γιατί πρέπει να ασχολούμαστε μια ολόκληρη χρονιά με τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης (τέθηκε το ερώτημα από πολλά παιδιά αφού οι γνώσεις που είχαν μέχρι τώρα σχετικά με την Παλαιά Διαθήκη από οικογένεια, σχολείο, Εκκλησία δεν ικανοποιούσαν το παραπάνω ερώτημα). Το ταξίδι που έγινε στο χρόνο με τη βοήθεια των κειμένων της Π.Δ., με τη βοήθεια των παραθεμάτων, του εποπτικού υλικού, των εργασιών στην τάξη, όπως και των προτάσεων για εργασία και δραστηριότητες, έγιναν για τα παιδιά το μέσο έτσι ώστε να προβληματιστούν και να λύσουν απορίες, να εκφράσουν ιδέες και συναισθήματα, να διορθώσουν κάποιες αντιλήψεις, να βρουν πληροφορίες, να φανταστούν, να συνεργαστούν, να βγάλουν συμπεράσματα, να συσχετίσουν το παρελθόν με το παρόν, να συνειδητοποιήσουν τελικά πως τα νοήματα της Π.Δ. είναι οικουμενικά και παγκόσμια (σύμφωνα και με τα νέα ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ) και ότι αφορούν τα παιδιά όλου του κόσμου ανεξαρτήτως καταγωγής. Εδώ επισημαίνεται η χαρά και η προθυμία αρκετών αλλοδαπών μαθητών να συμμετάσχουν στο μάθημα, διότι ένιωσαν τα θρησκευτικά σαν μάθημα που αφορά και τα ίδια.

Παρατηρήσεις – επισημάνσεις σχετικά με τους γενικούς στόχους και τους ειδικούς σκοπούς

του μαθήματος με βάση τα νέα ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ

Προβληματισμό προκάλεσε σε αρκετούς συναδέλφους το γεγονός πως η τελική γεύση που αφήνει το μάθημα στο μαθητή της Α΄ Γυμνασίου είναι πολύ επιφανειακή, ρηχή και χωρίς θεολογικό βάθος. Η αίσθηση που αποκομίζει κανείς από τις αντιδράσεις των μαθητών ακολουθώντας μόνο τους συγγραφείς είναι ότι μαθαίνουμε πληροφοριακά για τα πρόσωπα της Π.Δ., χωρίς αυτά να μας ενδιαφέρουν και πολύ για την προσωπική πορεία του καθενός. Είναι π.χ. λυπηρό το γεγονός να τελειώνει το ταξίδι των παιδιών στις σελίδες της Π.Δ. και να μην έχει σημειωθεί πουθενά ότι ο Ιαχβέ, «Ο ΩΝ», είναι ο Ιησούς Χριστός της Καινής Διαθήκης που θα διδαχτούν του χρόνου, ως άσαρκος Λόγος.

Έντονος προβληματισμός εκφράστηκε από ορισμένους συναδέλφους για τον στόχο και σκοπό του μαθήματος των θρησκευτικών, σύμφωνα με τα νέα ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ, που αναφέρεται στη διαθρησκευτική και διαχριστιανική επικοινωνία. Στην εν. 20 που αναφέρεται στον προφήτη Μιχαία, τον οποίο ονομάζει προφήτη της ειρήνης, στην σελ. 107 υπάρχει μια φωτογραφία που δείχνει ηγέτες όλων των θρησκειών του κόσμου να προσεύχονται μαζί και στη λεζάντα γράφει: «Η ειρήνη είναι κοινό αίτημα στις προσευχές όλων των ανθρώπων σε όποια θρησκεία κι αν ανήκουν». Υπάρχει ο κίνδυνος η ειρήνη του Κυρίου Ιησού να ταυτισθεί με την ειρήνη του Αλλάχ και του Βούδα. Δεν πιστεύουν πολλοί συνάδελφοι ότι η συγκεκριμένη φωτογραφία υπηρετεί το μήνυμα της ειρήνης, μάλλον προβληματίζει ή ακόμα απομακρύνει, αφού δεν γίνεται λόγος ιδιαίτερα για την ειρήνη που είναι καρπός του Αγίου Πνεύματος, ούτε γίνεται ανάλυση στην προσευχή της Εκκλησίας «Υπέρ της άνωθεν ειρήνης». Αιωρείται στην σκέψη του μαθητή, ιδιαίτερα με τις προτεινόμενες δραστηριότητες ότι ο Θεός είναι ένας και οι άνθρωποι ακολουθώντας διαφορετικά μονοπάτια προσέγγισής Του έχουν τον ίδιο στόχο. Δεν καταγράφεται δηλαδή η υπεροχή της Θείας Αποκάλυψης σε σχέση με όλα τα άλλα θρησκευόμενα, κάτι που πρέπει αληθινά να τονίζεται και που κάνει τη διαφορά. Έρχεται δηλαδή σαν φυσικό συμπέρασμα στον μαθητή: είτε μουσουλμάνος είτε ισραηλίτης είτε χριστιανός το ίδιο πράγμα είναι, και έτσι και στην Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία μπορώ να κοινωνώ του Σώματος και του Αίματος του Χριστού και στο τζαμί μπορώ με τους άλλους να προσεύχομαι, και γιατί όχι να μην έχουμε όλοι στο εγγύς μέλλον την Εκκλησία της παγκοσμιοποίησης.

Κάποια σημεία των κειμένων και της ανάπτυξής τους αναφέρονται σαν κανόνες καθηκοντολογίας. Θεωρούν πολλοί συνάδελφοι ότι θα πρέπει να τονισθεί ιδιαίτερα η σχέση αγάπης Θεού - ανθρώπων και το αντίθετο, αλλά κυρίως η παρουσία του Χριστού είτε σαν προτυπώσεις είτε σαν Δημιουργός στην ανάπτυξη των κειμένων και στο σχολιασμό τους. Αρκετές προτεινόμενες δραστηριότητες πρέπει να αναδεικνύουν αυτή τη σχέση αγάπης.

Προτάσεις για τη βελτίωση του παιδαγωγικού έργου και την επίτευξη των γενικών στόχων και ειδικών σκοπών του ΜτΘ

Γενικά οι συνάδελφοι έκριναν το βιβλίο της Α΄ Γυμνασίου θετικά. Όμως, για τη βελτίωση του παιδαγωγικού και διδακτικού τους έργου πρότειναν, πέρα από τα όσα συνάγονται από τα παραπάνω εκτεθέντα, τα εξής: 1) Να μπουν παραπομπές στα κείμενα. Αυτό θα διευκολύνει τους μαθητές να εργάζονται με την ίδια την Αγία Γραφή. 2) Οι διδακτικές ενότητες 25-27 να μπουν αμέσως μετά τη διδακτική ενότητα 4 των εισαγωγικών μαθημάτων. Εναλλακτικά και για να επιτευχθούν καλύτερα οι γενικοί στόχοι και οι ειδικοί σκοποί των συγκεκριμένων διδακτικών ενοτήτων, προτείνεται να μπει μια διδακτική ενότητα μετά την εν. 4, που θα αφορά γενικά τη Δημιουργία και οι άλλες δύο στη θέση τους όπου θα γίνεται διεξοδικότερη ανάλυση, σύμφωνα και με τις υποδείξεις των συγγραφέων. 3) Η ανάλυση θεολογικών όρων όπως «πρωτευαγγέλιο», «Ο ΩΝ» κ.λπ., να ενσωματωθεί στις παραγράφους των διδακτικών ενοτήτων. Δίνουν μεγαλύτερη προσοχή και τις κατανοούν καλύτερα οι μαθητές όταν αυτές οι έννοιες «δένουν» με το κείμενο. 4) Στα επαναληπτικά μαθήματα καλόν θα ήταν να περιλαμβάνονταν και ερωτήσεις του τύπου Σωστό-

Λάθος, Κυκλώστε, Αντιστοιχίστε κ.λπ. που χαροποιούν και «διασκεδάζουν» τα παιδιά. 5) Στο κεφ. Β' εν. 10 προτείνεται να ενσωματωθεί μια παράγραφος που να αναφέρεται στη σημασία της νομοδοσίας αναλυτικότερα. 6) Στα κεφάλαια Δ' και Ε' δεν γίνεται καθόλου αναφορά στους μεταίχμαλωσιακούς προφήτες α) προφήτης Μαλαχίας και η προφητεία του για τον άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο β) προφήτης Ζαχαρίας και η προφητεία του για τη θριαμβευτική είσοδο του Ιησού στα Ιεροσόλυμα γ) προφήτης Ιωήλ και η προφητεία του για την έλευση του Αγίου Πνεύματος, του τρίτου προσώπου της Αγίας Τριάδας, όπου σε παράθεμα να τονιστεί η παρουσία Του, καθώς και μια αναφορά για την ημέρα της Πεντηκοστής και την έλευση του Αγίου Πνεύματος στους μαθητές του Χριστού, συνδυάζοντας με τον τρόπο αυτό τις γνώσεις και τα βιώματα που έχουν ήδη οι μαθητές από το Δημοτικό και παραπέμποντας στα όσα θα διδαχτούν στις επόμενες τάξεις. 7) Πολλοί συνάδελφοι προτείνουν, κάτι που αφορά και στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου, να γίνεται με κάποιο τρόπο αναφορά στα Μυστήρια της Εκκλησίας, επιτυγχάνοντας έτσι βιωματική προσέγγιση της γνώσης. Ήδη τα παιδιά γνωρίζουν πράγματα από το Δημοτικό. Θα μπορούσε κατόπιν ο καθηγητής να αναθέσει δραστηριότητα σχετική. Πολλά ερωτήματα των μαθητών που αφορούν τη σημασία των μυστηρίων διατυπώθηκαν κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Η αναφορά τους στην Α' Λυκείου είναι καθυστερημένη. 8) Να συμπεριληφθεί στην ύλη του βιβλίου και η ιστορία του Ιώβ, μια ιστορία που αποτελεί αφετηρία για προβληματισμό και συζήτηση. Επίσης στο βιβλίο του καθηγητή θα μπορούσε να περιέχονται, και αυτό για βοήθεια και ενίσχυση του διδάσκοντα, όλες οι επιστημονικές θεωρίες που κατά καιρούς διατυπώθηκαν για σημαντικά θέματα που εξετάζουμε στην τάξη αυτή, παράδειγμα: δημιουργία, άνθρωπος, εξέλιξη, φλεγόμενη βάτος, πτώση των τειχών της Ιεριχούς, διάβαση της Ερυθράς Θάλασσας κ.λπ.

Β' Γυμνασίου

- Παρατηρήσεις - επισημάνσεις σχετικά με την εμφάνιση των νέων βιβλίων και το περιεχόμενο διδασκαλίας (δομή, επιστημονικός και παιδαγωγικός σχεδιασμός)

Το νέο βιβλίο απέσπασε τις θετικές γνώμες των συναδέλφων. Παρουσιάζει σωστή διάρθρωση και είναι κατάλληλα δομημένο και παρέχει πολλές διδακτικές δυνατότητες. Κατανοητά τα «ερμηνευτικά» του, η «επεξεργασία» του καθώς και τα «βασικά σημεία». Η γλώσσα απλή και λιτή. Η ορολογία του προσιτή χωρίς ιδιαίτερο βαθμό δυσκολίας. Οι μαθητές το αγάπησαν αμέσως. Κινείται σε ορθόδοξο θεολογικό πλαίσιο, χωρίς δογματισμούς. Η χρήση του ευαγγελικού κειμένου φέρνει τα παιδιά σε άμεση επαφή με την ιστορική διήγηση και πολλά σημεία του (όπως στην ιστορία της Γέννησης, της Σταύρωσης, των θαυμάτων) που τους είναι πολύ γνωστά, τα προσελκύουν ιδιαίτερα στο να τα δουν και γραμμένα όπως τα έδωσαν οι ευαγγελιστές (βιωματική προσέγγιση της γνώσης).

Η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης δίνεται με ωραίο και ομαλό τρόπο που συνάδει με την ηλικία των μαθητών. Εάν αυτό το βιβλίο διδασκόταν, χωρίς να προϋπάρχει το περσινό βιβλίο των θρησκευτικών, θα αποσπούσε τις καλύτερες εντυπώσεις. Συγκρινόμενο όμως με το προηγούμενο είναι σαφώς κατώτερο.

Θετικότερες είναι οι απόψεις για το βιβλίο του καθηγητή, το οποίο είναι πληρέστατο, κατατοπιστικό, χρησιμότητα εγχειρίδιο για τον διδάσκοντα. Υποστηρίζουν οι συνάδελφοι ότι επιβάλλεται προσεκτική μελέτη κατά την προετοιμασία του θεολόγου καθηγητή – παράλληλα με το αντίστοιχο μάθημα του σχολικού βιβλίου – για επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων. Επίσης θετικό κρίνεται και το ότι παρέχουν στους εκπαιδευτικούς πλήθος στοιχείων (ιστορικών, πληροφοριακών, ερμηνευτικών, θεολογικών, ψυχοπαιδαγωγικών, διδακτικών) που σε συνδυασμό με την αυτενέργεια του, είναι απολύτως χρήσιμα στο διδακτικό έργο.

Επισημάνθηκαν όμως από τους εκπαιδευτικούς και αρκετά σημεία του νέου βιβλίου, τα οποία τους προβληματίσαν, όπως ελλείψεις και περικοπές που αφορούν στο περιεχόμενό του, ορισμένα από τα οποία αναφέρουμε. 1) Για παράδειγμα αναφέρουν την αφαίρεση ύμνων δογματικού περιεχομένου (οι οποίοι όμως υπάρχουν στο συνοδευτικό λογισμικό), της Αναστάσιμης προσευχής και την έλλειψη αναφοράς στην χρονική τοποθέτηση ανάγνωσης των ευαγγελικών περικοπών στον λειτουργικό κύκλο της Εκκλησίας καθώς και των εορτών της Εκκλησίας, σχετικών

με κάθε διδακτική ενότητα, γεγονός που έχει σαν συνέπεια να μη γίνεται βιωματικώς η προσέγγιση της γνώσης στα συγκεκριμένα πολύ σπουδαία σημεία, αφού πολλοί μαθητές έχουν εμπειρία όλων αυτών. 2) Στην «Ανακεφαλαίωση» λείπουν οι ερωτήσεις σωστό - λάθος, κυκλώστε κ.λπ. Οι μαθητές (ειδικά της επαρχίας) έδειχναν μεγάλο ενδιαφέρον και ανταπόκριση για τη συμπλήρωσή τους. 3) Η τεράστια και λεπτομερειακή εισαγωγή για τον ισραηλιτικό κόσμο στα χρόνια του Χριστού (σ. 14-15-17) θεωρούν οι συνάδελφοι ότι αποτελεί αρνητικό στοιχείο, χωρίς χρηστική αξία. 4) Επίσης ο πίνακας της σ.26 προβάλλει τις απόψεις κάποιων ερευνητών ότι «...οι δευτεροπαύλειες...και οι καθολικές επιστολές...γράφτηκαν από μαθητές, συνεργάτες ή μελετητές του Απ. Παύλου και των άλλων αποστόλων». Θα ήταν ενδιαφέρον να τεκμηριώνονταν επιστημονικά αυτές οι απόψεις και να διαφαίνονταν με (περισσότερες της μιας) βιβλιογραφικές αναφορές και τουλάχιστον απαραίτητη θα ήταν (για λόγους επιστημονικής δεοντολογίας) έστω και μόνον στο βιβλίο του καθηγητή η εκτενέστερη αναφορά στις απόψεις των υπολοίπων ερευνητών, για να μη εισάγει στη λογική της αμφισβήτησης της γνησιότητας πολλών βιβλίων της Καινής Διαθήκης. 5) Πιστεύουν πολλοί συνάδελφοι ότι θα έπρεπε να υπάρχει η ερμηνευτική ανάλυση των βασικών στοιχείων ή βασικών εννοιών του κειμένου σε κάθε ενότητα που σχετίζονται με το συγκεκριμένο κείμενο, για παράδειγμα στην ενότητα 8 της φράσης «σημείον αντιλεγόμενον», στην ενότητα 10 της λέξης «Θεοφάνια» κλπ. Ορισμένοι επισήμαναν πως με τον τρόπο που γίνεται τώρα η προσέγγιση του προσώπου του Χριστού είναι περισσότερο ανθρωποκεντρική παρά Χριστοκεντρική, αφού λείπει η πατερική προσέγγιση των θείων γεγονότων της ζωής Του. 6) Τα ερμηνευτικά σχόλια του βιβλίου είναι κυρίως πραγματολογικά με αποτέλεσμα η ερμηνευτική προσέγγιση του κειμένου να απουσιάζει παντελώς. Για παράδειγμα στην ενότητα 14 (Η παραβολή του σπλαγγχνικού πατέρα) αναφέρεται χαρακτηριστικά στην εισαγωγή: «Γιατί αυτή η παραβολή θεωρείται μοναδικού μεγαλείου; Τι για πρώτη φορά και για πάντα-με τρόπο παραστατικό, συγκινητικό και αξέχαστο- φανέρωσε ο Ιησούς για τον Θεό; Γιατί είναι και σήμερα επίκαιρη; Θα τη μελετήσουμε σε βάθος. Έτσι θα απαντήσουμε στα πιο πάνω ερωτήματα...». Με ποιο τρόπο θα γίνει αυτό αφού απουσιάζουν παντελώς τα οποιαδήποτε ερμηνευτικά σχόλια που θα βοηθήσουν τους μαθητές αλλά και τον καθηγητή να προσεγγίσουν το βαθύτερο νόημα της παραβολής; 7) Έντονο προβληματισμό εξέφρασαν πολλοί συνάδελφοι για το ότι σε πολλά σημεία το κείμενο της Καινής Διαθήκης έχει αντικατασταθεί από λέξεις διαφορετικής σημασίας, όπως για παράδειγμα στο κείμενο του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου η λέξη «παρθένος» από τη λέξη «κοπέλα» ή η φράση «Το Άγιο Πνεύμα θα έρθει επάνω σου και θα σε καλύψει η δύναμη του Θεού» από τη φράση «Με την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος και τη δύναμη του Θεού», σε μερικές ενότητες ο τίτλος του μαθήματος άλλαξε, όπως για παράδειγμα «Το αγγελικό μήνυμα στη Θεοτόκο για τη γέννηση του Χριστού» έγινε «Ο ευαγγελισμός της Μαρίας για τη γέννηση του Μεσσία» και «Η Γέννηση του Σωτήρα του κόσμου» έγινε «Η γέννηση του Ιησού Χριστού: Γενέθλια της νέας ανθρωπότητας», ενώ σε άλλες ενότητες αφαιρέθηκαν βασικά σημεία του κειμένου, για παράδειγμα από την ενότητα για το Μυστικό δείπνο απουσιάζει το περιστατικό του Ιερού Νιπήρα κ.ά.

- Παρατηρήσεις – επισημάνσεις σχετικά με τη μέθοδο διδασκαλίας και το χρόνο διδασκαλίας, τις διαθεματικές δραστηριότητες και τις εργασίες του βιβλίου (ενεργητική συμμετοχή των μαθητών)

Σε γενικές γραμμές η μείωση των εννοιών - σε σχέση με το προηγούμενο εγχειρίδιο – δίνει τη δυνατότητα για ολοκλήρωση της ύλης του μαθήματος και πάντα σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα, όμως οι πολλές περικοπές και η συμπύκνωση της ύλης επιτείνουν την ανθρωποκεντρική θεώρηση του προσώπου του Χριστού και υποτιμούν την θεοπνευστία.

Κατά τα άλλα, το βιβλίο είναι ενδιαφέρον, με σύγχρονους προβληματισμούς (αν και δύσκολους για τα παιδιά των επαρχιακών σχολείων και τους αλλοδαπούς μαθητές) και με αναφορές σε σημερινά κοινωνικά προβλήματα. Η εικονογράφηση είναι πολύ χρήσιμη στην διαπραγμάτευση της ύλης, ενώ η αλληλουχία των κειμένων ανταποκρίνεται στις σύγχρονες απαιτήσεις για εμπειριστατωμένη αναφορά στα γεγονότα της σωτηρίας.

Οι μαθητές το αφομοιώνουν εύκολα και αποδίδουν καλύτερα. Τα δομικά στοιχεία της κάθε

ενότητας του βιβλίου παραμένουν ίδια όπως στο προηγούμενο βιβλίο, καθώς και ο τρόπος ανάπτυξης. Όμως επισημάνθηκε από συναδέλφους η εξής δυσχέρεια: εάν εφαρμοσθούν πιστά οι οδηγίες των συγγραφέων του σχολικού βιβλίου και μεταδοθούν αναλυτικά στους μαθητές οι παρεχόμενες πληροφορίες για κάθε μάθημα, τότε δεν αρκούν ούτε πέντε διδακτικές ώρες για ολοκλήρωση του κάθε μαθήματος.

Οι εργασίες που προτείνονται ανά ενότητα είναι πολύ καλές στην πλειοψηφία τους, είναι πολύ δύσκολο όμως να τις πραγματοποιήσει κάποιος σε όλες τις ενότητες δεδομένου του φόρτου των μαθητών όχι μόνο από τις απαιτήσεις του σχολείου αλλά και των πολλών εξωσχολικών δραστηριοτήτων τους. Όμως κατά κοινή ομολογία αυτές αποτελούν ένα πολύ καλό υλικό στα πλαίσια της διαθεματικής προσέγγισης του μαθήματος αν και δεν συμβαδίζουν με τις δυνατότητες των μαθητών. Επίσης η συνεργασία με συναδέλφους άλλων ειδικοτήτων για διαθεματική προσέγγιση της γνώσης δεν είναι πάντα τις περισσότερες φορές εφικτή.

Επιπλέον το βιβλίο προβληματίζει τους μαθητές και διεγείρει το ζήλο τους να ασχοληθούν και να εμβαθύνουν στα μηνύματα των ευαγγελικών κειμένων. Πρόθυμα καλλιέργησαν τον διάλογο, έθεσαν προβληματισμούς, συσχέτισαν προβλήματα της εποχής του Χριστού με τα σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα. Ακόμη και οι πιο «αδύνατοι» μαθητές ήταν πρόθυμοι και ανοικτοί στο να μελετήσουν, να προβληματιστούν και γενικότερα να συμμετάσχουν στη διδακτική πορεία του μαθήματος.

- Παρατηρήσεις – επισημάνσεις σχετικά με τους γενικούς στόχους και τους ειδικούς σκοπούς του μαθήματος με βάση τα νέα ΑΠΣ

Από τον τρόπο που παρουσιάζονται οι διάφορες θεολογικές έννοιες, λείπει η εμβάθυνση στη θεϊκή παρουσία του Θεανθρώπου, τονίζοντας ανισομερώς τη δεύτερη φύση Του, την ανθρώπινη. Επικρατεί μια ηθικιστική αντίληψη του πρέπει δεν πρέπει, αντί της σωτηριολογικής διάστασης όλων όσων είτε και έκανε ο Χριστός. Το βιβλίο δίνει μεγάλη σημασία συχνά σε ανούσιες ιστορικές ή επιστημονικές λεπτομέρειες (π.χ. πόσο απέχει μια πόλη από μια άλλη ή πότε ακριβώς έδρασε χρονικά ένας βασιλιάς) και δεν περιέχει στοιχειώδη θεολογική εμβάθυνση στα γεγονότα.

Από άλλους συναδέλφους επισημάνθηκε πως εάν σταθούμε στο στόχο που θέτει το βιβλίο, να γνωρίσει δηλαδή ο μαθητής απευθείας από τα ευαγγελικά κείμενα τον Ιησού και τον καινούργιο κόσμο της Βασιλείας του, μήπως θα έπρεπε να συμπεριληφθούν ενότητες σχετικές με τους «Μακαρισμούς» και την «Επί του Όρους Ομιλία», όπου συμπεριλαμβάνονται διδασκαλίες με τεράστια υπαρξιακή διάσταση, μνημεία του παγκόσμιου πολιτισμού.

Πολλές από τις εκφράσεις του βιβλίου δεν βοηθούν στο να εκπληρωθούν οι στόχοι των νέων ΑΠΣ για τα γνήσια στοιχεία της Ορθόδοξης Εκκλησίας, παράδειγμα ο τίτλος της ενότητας «Ο Ευαγγελισμός της Μαρίας». Πιο σωστό θα ήταν αντί του όρου «Μαρία» να μπει ο όρος «Θεοτόκος». Υποβαθμίζεται κατά τον τρόπο αυτό η εν Χριστώ Αποκάλυψη και η θεοπνευστία της Καινής Διαθήκης.

Από πολλούς συναδέλφους επισημάνθηκε πως τόσο στις γενικές όσο και στις ειδικές επιδιώξεις του ΜτΘ πουθενά δεν φαίνεται ο ομολογιακός, κατηχητικός και εκκλησιολογικός χαρακτήρας του. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τα προλεγόμενα του βιβλίου του εκπαιδευτικού τους προβληματίζει, αφού σύμφωνα με το ΑΠΣ για τη Β΄ Γυμνασίου, σκοπός της διδασκαλίας του ΜτΘ είναι μεταξύ άλλων, να συμβάλλει: «Στην παροχή ευκαιριών στους μαθητές για θρησκευτικό προβληματισμό. Στην απόκτηση γνώσεων γύρω από τη Χριστιανική πίστη (που σημαίνει ισοπέδωση δογμάτων) ... και την ανάπτυξη θρησκευτικής συνείδησης. Στην επαφή με την ευρύτερη θρησκευτική κληρονομιά της ανθρωπότητας, διαχριστιανική, διαθρησκευτική ...».

Είναι επίσης αναγκαία η σύνδεση της δράσης και διδασκαλίας του Ιησού με τη λατρευτική και καθημερινή πνευματική ζωή των μαθητών και όλων μας, που σημαίνει βιωματική προσέγγιση της γνώσης. Η απουσία αποσπασμάτων πατερικών ερμηνειών στα κοσμοσωτήρια γεγονότα της Αποκάλυψης, έχει σαν αποτέλεσμα να διδάσκεται μόνο μια ιστορία της ζωής του Χριστού, σαν να έχουμε να κάνουμε με κάποιο άνθρωπο μόνο. Σαν να υποβαθμίζεται η θεότητα του Χριστού και να τονίζεται μόνο η ανθρώπινη πλευρά του.

- Προτάσεις για τη βελτίωση του παιδαγωγικού έργου και την επίτευξη των γενικών στόχων και ειδικών σκοπών του ΜτΘ

Το περσινό βιβλίο «Ο Ιησούς Χριστός ο Καινούργιος Κόσμος του Θεού και Εμείς» ήταν πιο κατάλληλο, πρόσφερε περισσότερα στους μαθητές και στην εκπαιδευτική διαδικασία. Μακάρι να ξαναδιδασκόταν, ήταν η παρατήρηση σχεδόν όλων των συναδέλφων. Και εδώ δεν μπορούμε να μην εκφράσουμε την απορία μας: γιατί το ΥΠΕΠΘ δεν λαμβάνει υπόψη του τις εκθέσεις των εντεταλμένων οργάνων (παράδειγμα των Σχολικών Συμβούλων), οι οποίοι μεταφέρουν τις απόψεις των συναδέλφων που εργάζονται στις τάξεις, τους μάχιμους εκπαιδευτικούς. Αναφέρουμε στην προκειμένη περίπτωση το βιβλίο της Β΄ Γυμνασίου, το οποίο υπήρξε γενικής αποδοχής και δεν χρειαζόταν αλλαγή. Κατά την άποψη της συντριπτικής πλειοψηφίας των συναδέλφων κακώς άλλαξε και έγινε σε πιο light μορφή, με πολλά μειονεκτήματα.

Θα πρέπει στο σημείο αυτό όμως να παρατηρήσουμε πως πολλά από τα στοιχεία που ορισμένοι συνάδελφοι προτείνουν να προστεθούν, υπάρχουν στο βιβλίο του καθηγητή, στο οποίο για κάθε διδακτική ενότητα θα μπορούσαν να παρατεθούν εκλεκτά αντιπροσωπευτικά κείμενα (πατερικά, νεοτέρων και σύγχρονων βιβλικών θεολόγων, ιστορικών, επιστημόνων, ποιητών, λογοτεχνών κ.ά.) που εμβαθύνουν ή προσφέρουν μια ευρύτερη προοπτική των γεγονότων που σχετίζονται με το πρόσωπο και το έργο του Ιησού Χριστού.

Χρήσιμο θα ήταν να ερμηνεύονται οι βυζαντινές εικόνες που περιλαμβάνονται στο βιβλίο του μαθητή και αποδίδουν κορυφαία γεγονότα από τη ζωή και τη δράση του Ιησού Χριστού, καθώς και για όλες τις ερωτήσεις της επεξεργασίας του βιβλίου του μαθητή να δίνονται πλήρεις απαντήσεις.

Μια ανανέωση-ανακατανομή των ενοτήτων θα έδινε τη δυνατότητα στον καθηγητή να μεταφέρει στα πλαίσια του μαθήματος περισσότερα στοιχεία σχετικά με τη χριστιανική πίστη και ζωή. 1) Θα μπορούσαν να ενωθούν οι ενότητες 1 και 2 γιατί το περιεχόμενό τους διδάσκεται κατά μεγάλο μέρος στα πλαίσια της ιστορίας της Β΄ Γυμνασίου. Πληροφορίες των ενοτήτων αυτών για πρόσωπα, θεσμούς και καταστάσεις της εποχής της Κ.Δ. θα μπορούσαν να τεθούν ως ερμηνευτικά σχόλια ή πληροφοριακές παράγραφοι, σε άλλες ενότητες, παράδειγμα οι πληροφορίες για το Ναό του μαθ. 2, παραγρ. 1.α θα ήταν πιο επίκαιρες σαν ερμηνευτικά σχόλια στα μαθήματα 8, Η Υπαπαντή και ο Ιησούς Δωδεκαετής στο Ναό και 26 Ο Ιησούς εκδιώκει τους εμπόρους από το Ναό). 2) Στις ενότητες 5 και 6 να γίνει πιο ρεαλιστική – γιατί όχι και λεπτομερής – περιγραφή της κοινωνικής, θρησκευτικής, πολιτικής και οικονομικής κατάστασης της εποχής του Χριστού. Πιο απλά, να γνωρίσει ο μαθητής γιατί είχε φτάσει το «πλήρωμα του χρόνου» για τον ερχομό του Μεσσία, γεγονός πολύ σημαντικό, αφού συμβάλλει στη χριστοκεντρική θεώρηση του κόσμου. 3) Οι ενότητες 16, 18 και 19 θα μπορούσαν να διδαχτούν στα πλαίσια της συνολικής εξέτασης μιας ή δυο ενοτήτων που να συμπεριλαμβάνουν, τους «Πειρασμούς», την «Επί του Όρους ομιλία» και τους «Μακαρισμούς», βασικό μάθημα, για να κατανοήσουν το μεγαλείο της διδασκαλίας του Ιησού και βασικές έννοιες, όπως πλούτος, ελεημοσύνη, αμαρτία, προσευχή, νηστεία, σωτηρία κ.ά.

Γ΄ Γυμνασίου

1. Παρατηρήσεις - επισημάνσεις σχετικά με την εμφάνιση των νέων βιβλίων και το περιεχόμενο διδασκαλίας (δομή, επιστημονικός και παιδαγωγικός σχεδιασμός)

Το νέο βιβλίο στη Γ΄ τάξη του Γυμνασίου συγκέντρωσε τις πιο διαφορούμενες απόψεις. Ορισμένοι θεώρησαν το βιβλίο ευχάριστη έκπληξη. Ασύγκριτα καλύτερο από το προηγούμενο, με πολύ υλικό, αναφορά στην τέχνη όχι μόνο τη βυζαντινή αλλά και τη δυτική, αναφορά στο Χριστιανισμό σήμερα, έχει σαφώς αποκτήσει πιο σύγχρονο στυλ και πιο εύκολη για τους μαθητές παρουσίαση των γεγονότων. Ανέφεραν πως πρέπει και εμείς οι καθηγητές να ασχοληθούμε περισσότερο με τα νέα βιβλία γιατί προφανώς χρειάζεται νέα προσέγγιση, χρόνος αφομοίωσης και διαφορετικός τρόπος διδασκαλίας. Οι εικόνες είναι σαφώς περισσότερες, ειδικά στην εκκλησιαστική τέχνη, όμως οι πιο πολλές είναι μικρές, θυμίζουν γραμματόσημα. Πολλοί

συνάδελφοι θεώρησαν ως θετικά στοιχεία που προσφέρει το βιβλίο αυτό τη στοχοθεσία στην αρχή κάθε διδακτικής ενότητας και το «Υπογραμμίζω και θυμάμαι» στο τέλος της κάθε διδακτικής ενότητας, όπου συνοπτικά και ξεκάθαρα αναφέρονται βασικά σημεία του μαθήματος.

Ως βιβλίο ιστορίας της Εκκλησίας πιστεύουν ότι αναφέρεται με αντικειμενικότητα στα σημαντικότερα γεγονότα της πορείας της. Θεωρούν όμως ότι η εκτενής αναφορά σε γεγονότα που αφορούν την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, τη Μεταρρύθμιση και τον Προτεσταντισμό (περίπου το 1/3 του βιβλίου) είχε ως αποτέλεσμα να περιοριστεί η αναφορά σε γεγονότα, προσωπικότητες και κινήματα της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Είναι το πιο ευρωπαϊκό βιβλίο από τα άλλα. Ως χώρα – μέλος της Ε.Ε. που είμαστε, δικαιολογείται ως ένα βαθμό ο χαρακτήρας του.

Όσον αφορά το βιβλίο του καθηγητή, συγκρινόμενο με αυτά των προηγούμενων τάξεων του Γυμνασίου, από πολλούς συναδέλφους, θεωρήθηκε, με δύο λέξεις, ψευδεπίγραφο ως προς τον τίτλο «βιβλίο για τον εκπαιδευτικό», γιατί υπολείπεται σχεδόν σε όλα.

Το βιβλίο του μαθητή δέχτηκε αρνητική κριτική από πολλούς συναδέλφους, αφού οι ασάφειες και οι ελλείψεις που επεσήμαναν είναι πολύ σημαντικές. Αναφέρουμε ορισμένες για παράδειγμα. Στην αρχή του βιβλίου υποβαθμίζεται ο ρόλος του Μ. Κωνσταντίνου. Στην εν. 4., Ιεροσόλυμα: πρότυπο χριστιανικών κοινοτήτων: αισθητή η απουσία του Ύμνου της Αγάπης. Μόνο στην εν. 17, ερώτηση 3 παραπέμπονται οι μαθητές να τον μελετήσουν, όμως που θα τον βρουν αφού δεν αναφέρονται βιβλίο, κεφάλαιο, στίχοι. Αδικαιολόγητη θεωρείται επίσης η απουσία ενότητας για τους Τρεις Ιεράρχες, οι οποίοι ήταν συζευκτές της ελληνικής παιδείας αλλά και της χριστιανικής πίστης. Στην εν. 17, με συντομία παρουσιάζεται ο Μοναχισμός από το ξεκίνημά του έως σήμερα. Μόνο δύο γραμμές αφιερώνονται στα μοναστήρια του Αγίου Όρους και του Σινά στη σ. 67. Στην εν. 20, Εκκλ. Τέχνη, Ναοδομία και αγιογραφία, με πολύ μεγάλη συντομία, σχεδόν τηλεγραφικά, παρουσιάζεται ο ναός της Αγίας Σοφίας στη σ. 78, σε αντίθεση με την παρουσίαση του ναού του Αγίου Πέτρου στο Βατικανό, όπου η αναφορά είναι εκτενής στη συγκεκριμένη ενότητα 25, σ.99. Στην εν. 21, Εκκλ. Τέχνη, Υμνολογία: γίνεται αναφορά μόνο δύο γραμμών στον Ακάθιστο Ύμνο στη σ. 83 και καμία παρουσίασή του, γεγονός που μειώνει σημαντικά την αρχή της βιωματικότητας στην παροχή της γνώσης δεδομένου του γεγονότος της παρουσίας πολλών μαθητών στην ακολουθία των Χαιρετισμών. Προστίθεται πάντως στο βιβλίο του καθηγητή η πολύ σπουδαία πρόσθετη διαθεματική δραστηριότητα 2 που αν την αναθέσει ο καθηγητής μπορεί να γίνει πολύ καλή δουλειά. Όμως το βιβλίο του μαθητή διαβάζεται από πολλούς και καλό θα ήταν να υπήρχε εκεί εκτενέστερη αναφορά για τον Ακάθιστο Ύμνο. Και ενώ είναι αισθητή η απουσία ύμνων, βλέπουμε για παράδειγμα στο μάθημα για την Πεντηκοστή να έχει προστεθεί αντί για το απολυτίκιο και το κοντάκιο, τμήμα από κείμενο της ΗΖ' Γενικής Συνέλευσης του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών. Πολλοί το είδαν αυτό προβολή του ΠΣΕ. Στην εν. 22, Εκχριστιανισμός των Σλάβων: προσφέρεται συνοπτικότερα το έργο των δύο φωτιστών των Σλάβων και δεν αναφέρεται τότε τους τιμά η Εκκλησία μας, ούτε δίνονται σαφείς πληροφορίες για τους διωγμούς που υπέστησαν από τους παπικούς. Ίσως χρειαζόταν μια έμφαση εδώ λόγω και των γνωστών εθνικών προβλημάτων με τους βόρειους γείτονές μας, τη στιγμή μάλιστα που κάποτε το ΥΠΕΠΘ είχε καθιερώσει και ομιλίες στη γιορτή τους. Και ενώ υπάρχουν εκτενέστερες αναφορές στη Δυτική Χριστιανοσύνη, (εν. 27, Λούθηρος και μεταρρύθμιση, εν. 28, Εξάπλωση και συνέπειες της Μεταρρύθμισης, εν. 29, Προσπάθειες ανασυγκρότησης της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, εν. 32, Οι Ρωμαιοκαθολικοί στην εποχή μας, εν. 33, Οι Προτεστάντες στην εποχή μας, όπου δεν γίνεται καμία αναφορά στον πάστορα Martin Luther King), αδικείται η εν. 30, Η Ανατολική Εκκλησία στην Τουρκοκρατία, στην οποία δεν υπάρχει ιδιαίτερη ανάπτυξη του θέματος των Νεομαρτύρων, πέρα από μικρές αναφορές στη σ. 120 και το κείμενο στο τέλος, ούτε όμως και ιδιαίτερη αναφορά στον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό και το έργο του καθώς και των κολυβάδων, πέρα από το όνομά του στη σ.121 και το κείμενο στο τέλος της ενότητας. Επίσης καμία αναφορά στον μαρτυρικό Πατριάρχη Γρηγόριο Ε', στον Παλαιών Πατρών Γερμανό, τον καλόγερο Σαμουήλ στο Κούγκι κλπ. Παραλείπεται το κίνημα του Ησυχασμού και ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς. Προβάλλεται, σύμφωνα με πολλούς συναδέλφους με τον τρόπο αυτό η ευρωπαϊκή διάσταση του χριστιανισμού και υποβαθμίζεται η ορθόδοξη χριστιανοσύνη. Επίσης στην εν. 34, Η Ορθοδοξία στο σύγχρονο κόσμο, δεν υπάρχει πουθενά αναφορά για τη δράση και τον αγώνα της Εκκλησίας της Ελλάδας

στην Τουρκοκρατία, στη Μικρασία και κατά τη διάρκεια της Γερμανικής κατοχής, ενώ ελλιπής είναι η αναφορά στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Δεν διαφαίνεται ο ρόλος του και η δράση του την σημερινή εποχή, ενώ είναι δύσκολη και η ορολογία του όλου μαθήματος. Στην εν. 35, το όραμα και οι προσπάθειες για την ενότητα των χριστιανών, αναφορά στον «Ορθόδοξο κόσμο» γίνεται μόνο σε γράφημα στη σ. 143. Δεν γίνεται επίσης αναφορά για την ύπαρξη οπαδών άλλων θρησκειών στον ελλαδικό χώρο.

Ακόμη στο βιβλίο έχουν επισημανθεί σφάλματα φιλολογικά, ιστορικά, εννοιολογικά και δογματικά. Παράδειγμα στην εν.13 Χριστιανισμός-Ελληνισμός, σ.51, στο βιβλίο λέει: «Ο άνθρωπος είναι δημιούργημα, «εικόνα» του Θεού». «Εικόνα» του Θεού είναι μόνο ο Χριστός. Ο άνθρωπος είναι δημιούργημα Θεού «κατ' εικόνα». Τον Παρμενά, έναν από τους επτά Διακόνους, τον αναφέρει ως Παρμενίωνα, ενώ στην εν. 5, Ο πρώτος διωγμός των χριστιανών, στη σ.23, ο Άγιος Ιάκωβος, ο αδελφός Ιωάννου, συγχέεται με τον Άγιο Ιάκωβο τον Αδελφόθεο, του οποίου μάλιστα τοποθετείται και εικόνα στην ίδια σελίδα. Έτσι ενώ στην εν. 5 διδάσκουμε ότι μετά το λιθοβολισμό του Στεφάνου ο Ηρώδης Αγρίππας θανάτωσε τον Ιάκωβο τον Αδελφόθεο, στην εν. 7 για την Αποστολική Σύνοδο, σ.30, διδάσκουμε τη συμμετοχή του Ιακώβου του Αδελφοθέου στην Αποστολική Σύνοδο. Και οι μαθητές ρωτάνε πως συμμετείχε ο Ιάκωβος ο Αδελφόθεος, αφού είχε θανατωθεί; Σημαντικό σφάλμα θεωρείται και η απουσία επεξηγήσεων όρων και λέξεων που διαπιστώθηκε στο γλωσσάριο, ενώ αντίστοιχα σε μαθήματα υπάρχει αστερίσκος (π.χ. μαθ. 5, Ο πρώτος διωγμός..., σ.21, λέξη Συνέδριο και Σαδδουκαίοι, σ. 86 γλαγολιτικό αλφάβητο). Λάθος θεωρήθηκε επίσης η αναφορά στο Κράτος του Ισραήλ που γίνεται στο μαθ. 5, Ο πρώτος διωγμός, σ. 23, αφού οι Ρωμαίοι δεν κατέστρεψαν το Κράτος του Ισραήλ αλλά τη Ρωμαϊκή επαρχία της Ιουδαίας. Στην αναφορά στην εν. 26 για το Σχίσμα στη σ. 103, στο τέλος της α' παργρ. πρέπει να τονιστεί ότι η αντίθεση των κατοίκων της Ν. Ιταλίας και Σικελίας προς τη Λατινική Εκκλησία δεν προήλθε λόγω του καλλιτεχνικού θαυμασμού τους προς τη λατρεία της Ανατολής (έτσι αφήνεται στο κείμενο να εννοήσει ο μαθητής), αλλά στην υποδούλωσή τους στους Νορμανδούς (τέλη 10^{ου} αρχές 11^{ου} αι.) και τη βίαιη αποκοπή τους από τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Θέλησαν να παραμείνουν πιστοί στη δογματική αλήθεια και τα έθιμα των Πατέρων τους (Ορθόδοξη λατρεία, μοναχισμός, ελληνική γλώσσα κλπ.) γι' αυτό υπέστησαν διωγμούς. Στην ενότητα 34, Η Ορθοδοξία στο σύγχρονο κόσμο, η φράση: «οι ορθόδοξοι στο σημερινό κόσμο τόσο απέναντι στους ετεροδόξους, όσο κι απέναντι στους αλλοθρήσκους, οφείλουν να κινηθούν με άξονα το Οικουμενικό Πατριαρχείο, το οποίο αποτελεί το 'συντονιστή' και 'εγγυητή' της Ορθοδοξίας στο σύγχρονο κόσμο», μπορεί να εκληφθεί από πολλούς ότι αποδίδει στο Οικουμενικό μας Πατριαρχείο ιδιότητες σαν και αυτές του αλάθητου του Πάπα.

2. Παρατηρήσεις – επισημάνσεις σχετικά με τη μέθοδο διδασκαλίας και το χρόνο διδασκαλίας, τις διαθεματικές δραστηριότητες και τις εργασίες του βιβλίου (ενεργητική συμμετοχή των μαθητών)

Πολλοί συνάδελφοι θεώρησαν ως πολύ θετικά στοιχεία που προσφέρει το βιβλίο αυτό, τη στοχοθεσία στην αρχή κάθε διδακτικής ενότητας και το «Υπογραμμίζω και θυμάμαι» στο τέλος της κάθε διδακτικής ενότητας, όπου συνοπτικά και ξεκάθαρα αναφέρονται βασικά σημεία του μαθήματος. Πρέπει όμως και εμείς οι καθηγητές να ασχοληθούμε περισσότερο με τα νέα βιβλία γιατί προφανώς χρειάζεται νέα προσέγγιση, χρόνος αφομοίωσης και διαφορετικός τρόπος διδασκαλίας. Το βιβλίο έχει σαφώς αποκτήσει πιο σύγχρονο στυλ και πιο εύκολη για τους μαθητές παρουσίαση των γεγονότων. Αν και οι μαθητές σήμερα θεωρούν την ιστορία σαν ένα δύσκολο μάθημα και από τον κανόνα αυτό δύσκολα ξεφεύγει και η Εκκλησιαστική Ιστορία, η ποικιλία των θεμάτων μπορεί να λειτουργήσει πιο ευχάριστα στην ανάγνωση. Η μείωση της ύλης απάλλαξε τους συναδέλφους πραγματικά από το άγχος του χρόνου. Όμως η σύμπτυξη δύο ή τριών ενοτήτων σε μία, δυσχεραίνει την κατανόηση πολλών γεγονότων και εννοιών. Αρκετά βοηθητική ήταν επίσης η βελτίωση της γλώσσας των μαθημάτων εκτός από ελάχιστα που είναι τόσο ακατάλληλα δοσμένα, ώστε αναγκάστηκαν να αναζητήσουν το προηγούμενο βιβλίο (π.χ. Διάταγμα Μεδιολάνων σ. 45-46 και Χριστιανισμός και Ελληνισμός σ. 49-51). Το βιβλίο του καθηγητή αποτελεί καλό βοήθημα,

αφού πέρα από τα ενδεικτικά σχέδια μαθήματος και τις μεθοδολογικές παρατηρήσεις προσφέρει και βιβλιογραφικές πηγές ανά θέμα καθώς και δικτυακούς τόπους για περισσότερη πληροφόρηση. Οι εικόνες είναι σαφώς περισσότερες, ειδικά στην εκκλησιαστική τέχνη, όμως οι περισσότερες είναι μικρές, θυμίζουν γραμματόσημα.

Οι διαθεματικές δραστηριότητες όπως και τα ενδεικτικά θέματα για συζήτηση προκάλεσαν το ενδιαφέρον των μαθητών όμως ήταν δύσκολο να εφαρμοστεί η διαθεματικότητα στην πράξη γιατί απαιτούσε τη συνεργασία και συναδέλφων άλλων ειδικοτήτων που ουσιαστικά έλειπε.

Αρκετά κουραστική βρήκαν οι μαθητές την αναφορά του βιβλίου στην Εκκλησιαστική Τέχνη. Πολλές οι ώρες που χρειάστηκαν για το συγκεκριμένο κεφάλαιο. Ιδιαίτερα δύσκολη ήταν η αναφορά στην Δυτική εκκλησιαστική τέχνη, μια που δε μπορούσαν να έχουν οπτική εμπειρία των περιγραφών που έκαναν, αφού το συνοδευτικό λογισμικό δεν ήταν δυνατό να επιδειχθεί λόγω έλλειψης υποδομών ή αδυναμίας χειρισμού των μέσων. Κάποια από τα κείμενα που παρατίθενται δυσκόλεψαν τα παιδιά της συγκεκριμένης ηλικίας και λόγω γλώσσας και λόγω εννοιών, παράδειγμα στην εν. 4, Ιεροσόλυμα: πρότυπο χριστιανικών κοινοτήτων, σ. 20 το κείμενο του Rodney Stark.

3. Παρατηρήσεις – επισημάνσεις σχετικά με τους γενικούς στόχους και τους ειδικούς σκοπούς του μαθήματος με βάση τα νέα ΑΠΣ

Φθάνει άραγε το βιβλίο σ' ένα επίπεδο κατανόησης θεολογικών εννοιών, με βάση τη στοχοθεσία του Αναλυτικού Προγράμματος και του επιπέδου των μαθητών αυτής της ηλικίας; Οι δ.ε. έχουν τέτοια δυναμική έτσι ώστε να δώσουν στα παιδιά μηνύματα από τη ζωή της Εκκλησίας για να τα μεταφέρουν και να τα βιώσουν στην προσωπική και κοινωνική τους ζωή; Φαίνεται πως όχι, αν κρίνουμε με βάση τη δομή και το περιεχόμενο του βιβλίου. Αναφέρουν συνάδελφοι, πως το νέο βιβλίο τονίζει μόνον την εγκοσμιότητα της Εκκλησίας και παραθεωρεί την αγιοπνευματική της διάσταση ενώ απουσιάζει παντελώς βοηθητικό υλικό από τη λατρεία της Εκκλησίας μας. Παράλληλα οι άγιοι της Εκκλησίας μας παρουσιάζονται με μια τάση αποϊεροποίησης της ζωής τους, αφού παρουσιάζονται σαν εξέχουσες μεν προσωπικότητες, η ζωή τους όμως και το έργο τους δεν παρουσιάζεται ως αποτέλεσμα της εν Αγίω Πνεύματι πνευματικής τους πορείας εντός της Εκκλησίας, αλλά σαν να είναι αποτέλεσμα ανθρωπίνων και μόνον δεξιοτήτων και χειρισμών.

Έντονους προβληματισμούς προκάλεσε σε πολλούς εκπαιδευτικούς η παντελής απουσία ενοτήτων που είχαν να κάνουν με τους στόχους του ΑΠΣ για τα γνήσια κ.λπ. στοιχεία της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Περιεχόμενο του ΜτΘ πρέπει να είναι η ενημέρωση των νέων στην ορθόδοξη παράδοση του τόπου μας, που πρωτεύει και ακολουθεί η θεώρηση των άλλων Χριστιανικών δογμάτων ή Θρησκειών. Καμία δυτικοευρωπαϊκή χώρα δεν εξίσωσε την πατροπαράδοτη πίστη με άλλα δόγματα. Στη χώρα μας υπάρχει θρησκευτική ομοιογένεια, με το 95%-98% των Ελλήνων να δηλώνουν Χριστιανοί Ορθόδοξοι. Φαίνεται λοιπόν σαν να απαιτούν κάποιοι την εξίσωση της Ορθοδοξίας με τα άλλα δόγματα ή την υποβάθμισή της. Είναι δεδομένη η ορθόδοξη πίστη για την προστασία των άλλων δογμάτων. Άλλο όμως προστασία και άλλο προβολή τους. Πολλοί συνάδελφοι υποστήριξαν πως με τις παραλείψεις, τα ιστορικά και δογματικά σφάλματα, από αφέλεια ή εσκεμμένα, το βιβλίο αυτό τελικά φτάνει σ' αυτό που είναι ο πραγματικός αντικειμενικός του στόχος: την απάλειψη της έντονης ορθόδοξης συνείδησης των ελληνοπαίδων και την άμβλυνση του πνευματικού αισθητηρίου των μαθητών. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι όλες οι χριστιανικές ομολογίες παρουσιάζονται σαν να έχουν μέρος της αλήθειας, υποτιμώντας και μειώνοντας την σημασία των ουσιαστών διαφορών. Η θεωρία των κλάδων μοιάζει να κάνει θριαμβευτική είσοδο στο σχολικό αυτό εγχειρίδιο. Το να ωραιοποιείται και να προβάλλεται η δυτική χριστιανισσύνη ή ακόμη και να υποφώσκει μια εξισωτική και ισοπεδωτική προσπάθεια όλων, σύμφωνα και με τη θεωρία των κλάδων, όπως υποστηρίζουν πολλοί, είναι πέρα και έξω από τους στόχους των νέων ΑΠΣ που περιλαμβάνουν την ευρωπαϊκή διάσταση, την πολυπολιτισμικότητα και την διαχριστιανική και διαθρησκειακή επικοινωνία. Η απάλειψη των αντιδραστικών αγίων της Ορθόδοξης Ανατολής προς το Βατικανό και τη Δυτική θεολογία (Αγ. Γρηγόριος Παλαμάς, Αγ. Κοσμάς ο Αιτωλός κ.ά.) άραγε είναι τυχαίο γεγονός; Οι

διδάσκοντες δεν αναιρούμε τον εαυτό μας, όταν διδάσκοντας το Σύμβολο της Πίστεως μιλάμε για μια εκκλησία (και αυτή είναι η αλήθεια), ενώ στη συνέχεια αν ακολουθήσουμε το πνεύμα του βιβλίου είμαστε αναγκασμένοι να δεχτούμε περισσότερες της μιας;

Και αν όλα αυτά μοιάζουν υπερβολικά, παραθέτουν οι συνάδελφοι στοιχεία, τα οποία θεωρούν βασικότατα στα περιεχόμενα του βιβλίου για την τεκμηρίωση και εδραίωση της ελληνορθόδοξης ταυτότητας των παιδιών.

1) Στην αρχή, υποβαθμίζεται εντελώς ο ρόλος του Μ. Κων/νου. Δεν αναφέρεται πουθενά εάν ο Μ. Κων/νος βαπτίστηκε και έγινε χριστιανός ο ίδιος. Δεν γίνεται καμία αναφορά στη μεταφορά της πρωτεύουσας από την Παλαιά στη Νέα Ρώμη. Θα μπορούσε να γίνει μια αναφορά στην εύρεση του Τιμίου Σταυρού από την Αγία Ελένη. Αλλού, μεμονωμένα και μικρής εκτάσεως γεγονότα παρουσιάζονται ως γενικευμένα και μεγάλης έκτασης. Στην εν. 13 και στη σ. 51 αναφέρονται τα εξής: «Αργότερα, ύστερα από την επικράτηση της ανεξιθρησκίας, παρουσιάστηκε το φαινόμενο να έχουμε εκρήξεις βίας, αυτή τη φορά από την πλευρά των χριστιανών. Ομάδες φανατισμένων χριστιανών κατέστρεφαν εθνικά ιερά και καταδίωκαν όσους δεν ήταν χριστιανοί. Αυτοκράτορες και τοπικοί ηγεμόνες αναγκάστηκαν να ακολουθήσουν τη βούληση του “όχλου” και να νομιμοποιήσουν τέτοιες ενέργειες». Δηλαδή οι διωγμοί που υπέστησαν οι χριστιανοί επαναλαμβάνονται αυτή τη φορά από πλευράς χριστιανών κατά των μη χριστιανών, σαν να δρομολογείται μια προσπάθεια συμψηφισμού.

2) Στην εν. 25 για την εκκλησιαστική τέχνη στη Δύση, γίνεται λεπτομερής αναφορά στο ρομανικό και το γοτθικό ρυθμό καθώς και εκτενής αναφορά στο ναό του Αγίου Πέτρου στο Βατικανό. Εδώ είναι που προβληματίζεται κανείς, γιατί στο αντίστοιχο μάθημα για την Ορθόδοξη χριστιανική τέχνη, δεν δίνονται πληροφορίες για την Αγία Σοφία, το κέντρο αναφοράς των ορθοδόξων της οικουμένης.

3) Στην εν. 26, για το Σχίσμα του 1054, ως αιτία του σχίσματος αναφέρονται το filioque και το παπικό πρωτείο και όχι και το θέμα της ακτίστου Ουσίας και Ενεργείας του Θεού, η σχολαστική και αντιησυχαστική θεολογία, η περισσεύουσα αξιομισθία των Αγίων, το καθαρτήριο πυρ, το αλάθητο του πάπα, η άσπιλος σύλληψις της Θεοτόκου, ο απόλυτος προορισμός, το κράτος του Βατικανού κ.ά.. Στο ίδιο μάθημα αναφέρονται δύο από τις σημαντικότερες προσπάθειες ένωσης των εκκλησιών που επιχειρήθηκαν από το σχίσμα και μετά. Το μάθημα κλείνει με αναφορά στο «διάλογο της αγάπης» μεταξύ Αθηναγόρα και Πάπα Παύλου ΣΤ'. Εάν ως αίτια του σχίσματος αναφερθούν στους μαθητές μόνο αυτά τα δύο, που αναφέρονται – και όπως αναφέρονται – στο σχολικό βιβλίο, τότε στη συνείδηση των μαθητών το σχίσμα καταγράφεται ως αποτέλεσμα των αμαρτιών κάποιων παρανοϊκών, εκκλησιαστικών ηγετών (ισοπεδωτικά) που για χίλια και πλέον χρόνια αναστάτωσαν τον χριστιανικό κόσμο ουσιαστικά αναίτια. Αναφέρεται στο σχολικό βιβλίο πως στη σύνοδο της Λυών (1274) «οι αξιώσεις του πάπα ... εμπόδισαν την ένωση των εκκλησιών ...». Ποιές αξιώσεις; Στη σύνοδο Φερράρας-Φλωρεντίας «πολλοί υπέγραψαν την ένωση πιεζόμενοι με κάθε θεμιτό ή αθέμιτο μέσο». Ερωτάται λοιπόν, υπάρχουν και «θεμιτά» μέσα προδοσίας της πίστης; Πιο κάτω σημειώνεται: «Ελάχιστοι επίσκοποι αντέδρασαν» στην ένωση. Ο ρόλος του ορθόδοξου λαού που αντέδρασε συνολικά, δεν αναφέρεται πουθενά – που στην ουσία αυτός την «πλήρωσε», λίγο μετά, από το τουρκικό σπαθί – απέναντι στον ανθενωτικό επίσκοπο Μάρκο τον Ευγενικό και στον ενωτικό Βησσαρίωνα.

4) Στις εν. 27, 28, 29 παρέχονται λεπτομερή στοιχεία για τον Λούθηρο, τη Μεταρρύθμιση και τις συνέπειές της για τη Δυτική εκκλησία, για την τέχνη του Ρωμαιοκαθολικισμού καθώς και για τις προσπάθειες ανασυγκροτήσεως της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας. Μοιάζουν να προβάλλουν οι ενότητες αυτές ένα αντιορθόδοξο συγκρητιστικό πνεύμα, αφού ταυτοχρόνως αλλοιώνεται ή υποβαθμίζεται το ελληνορθόδοξο περιεχόμενο του βιβλίου με την προσαρμογή του στις απαιτήσεις της πολυπολιτισμικής κοινωνίας, της διαθρησκευτικής και διαχριστιανικής επικοινωνίας, σύμφωνα με τις νέες κατευθυντήριες οδηγίες συγγραφής που επιβάλλουν τα νέα ΑΠΣ.

5) Η εν. 30, αναφέρεται στην Ανατολική Εκκλησία κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Εδώ αναφέρονται διάφορες κατηγορίες χριστιανών εξισλαμισθέντων βιαίως κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας. Σ' αυτήν την κατηγορία δεν ανήκουν και οι Γενίτσαροι που παραλείπονται; Όσον αφορά το κρυφό σχολειό το βιβλίο με κομπό τρόπο αναφέρει: «Απλά στη λαϊκή μνήμη η δράση

κάποιων ιερωμένων δασκάλων, που ιδίως σε ταραγμένες περιόδους δίδασκαν περιστασιακά ανάγνωση και γραφή τη μεγάλη μάζα του λαού, έμεινε γνωστή ως 'κρυφό σχολειό'. Στα τετρακόσια και παραπάνω χρόνια πικρής σκλαβιάς υπήρξαν ένα-δύο «κρυφά σχολεία» με δύο-τρεις παπάδες συνολικά και δίδαξαν ανάγνωση και γραφή στη «μεγάλη μάζα του λαού»; Πόσες χιλιάδες μαθητές είχε ο κάθε παπα-δάσκαλος; Και πως ταυτόχρονα δίδασκε ο ίδιος ο παπα-δάσκαλος σε τόσο απομακρυσμένα υπόδουλα μέρη; Στο ίδιο μάθημα και στους «διδασκάλους του Γένους» μνημονεύεται απλά και το όνομα του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού που πρόσφερε τόσα πολλά για τα Ελληνικά γράμματα και την Ελληνορθόδοξη παιδεία. Στην εν. 31, Η Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος, δεν φαίνεται ξεκάθαρα ότι η Εκκλησία βρισκόταν υπό τον πλήρη έλεγχο του Ρωμαιοκαθολικού Όθωνα και της Προτεσταντικής Αντιβασιλείας. Η εκκλησιαστική πολιτική των Βαυαρών παρουσιάζεται με τρόπο «απλοϊκά» γλαφυρό, όπως στη σ. 125: «...οι εξελίξεις ήταν ραγδαίες. Μεγάλος αριθμός μοναστηριών έκλεισε και ο αριθμός των επισκόπων περιορίστηκε».

6) Οι εν. 32, Οι Ρωμαιοκαθολικοί στην εποχή μας, 33, Οι Προτεστάντες στην εποχή μας και 35, Το όραμα και οι προσπάθειες για την ενότητα των χριστιανών, είναι γραμμένα καθαρά στο πνεύμα του «οικουμενισμού». Στην εν. 28, Η εξάπλωση της Μεταρρύθμισης και οι συνέπειές της στη δυτική χριστιανοσύνη, στο «υπογραμμίζω και θυμάμαι» αναφέρεται ο Προτεσταντισμός ως ο τρίτος χριστιανικός κλάδος. Για τους συγγραφείς του βιβλίου υπάρχουν τρεις χριστιανικοί κλάδοι και ποια είναι η μεταξύ τους σχέση; Και όταν αναθέτουν δραστηριότητα όπως για παράδειγμα στην ερ.3 της εν.33, σ.135, την επίσκεψη των μαθητών σε προτεσταντικό ευκτήριο οίκο, όπου θα συζητηθούν οι σχέσεις τους με τους Ορθοδόξους, δεν μοιάζουν να αγνοούν (ηθελήμενα) δεδομένες διαφορές δογματικής φύσεως;

7) Στην εν. 32, Οι Ρωμαιοκαθολικοί στην εποχή μας, δεν γίνεται καμία αναφορά στο θέμα της Ουνίας, οι Ουνίτες δε στο «γλωσσάριο» μπορεί να εκληφθούν και ως ορθόδοξοι έτσι όπως παρουσιάζονται στους μαθητές: «Οι Ορθόδοξοι αυτοί ονομάζονται Ουνίτες ή Ελληνόρρυθμοι Καθολικοί». Η Ορθόδοξη Εκκλησία μάλιστα «...καλείται να προσεγγίσει τις άλλες χριστιανικές Ομολογίες μέσα από ένα διάλογο αγάπης και αλήθειας». Χαρακτηριστικά αναφέρεται στην 3η ερώτηση του μαθήματος: «Η ενότητα μεταξύ των χριστιανικών εκκλησιών μπορεί να συμβάλει στην παγκόσμια ενότητα;». Πουθενά δεν αναφέρονται στην ενότητα αυτή οι προϋποθέσεις ώστε ο οικουμενικός διάλογος να έχει αποτέλεσμα. Ουδέποτε η Ορθόδοξη Εκκλησία έπαυε να προσεύχεται υπέρ «της των πάντων ενώσεως». Για να υπάρξει όμως συμπροσευχή, όπως φαίνεται στη σελ. 142 «...οι δύο πνευματικοί ηγέτες προσευχήθηκαν μαζί», θα πρέπει να ξεπεραστούν όλες οι δογματικές διαφορές που μας χωρίζουν, διαφορετικά θα πρέπει να ξεκαθαρίζουμε ότι μιλάμε για συγκρητιστική - πανθησκευιακή αλλά ποτέ ουσιαστική και σύμφωνα με το θέλημα του Τριαδικού μας Θεού ένωση.

8) Στην εν. 35, καταβάλλεται αγωνιώδης προσπάθεια να πεισθούμε ότι η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, από τη σύνοδο του Βατικανού (1962-1965) και μετά, αποφάσισε «να ασκήσει κριτική στο παρελθόν της, να αρχίσει να διαβλέπει τα λάθη της, να αρχίσει διάλογο με τις άλλες χριστιανικές ομολογίες και να εκσυγχρονιστεί». Όμως διαχρονικά η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία έχει δείξει ότι άλλα λέει και άλλα κάνει, όπως και πολύ πρόσφατα διαβάσαμε στις εφημερίδες σε σχετικά άρθρα για τον νέο πάπα Βενέδικτο και τον οικουμενικό διάλογο: «Βγήκαν τα μαχαίρια στο Βατικανό, καθώς ο οικουμενικός διάλογος άρχισε να αντιμετωπίζει το μέγα (και διχαστικό) πρόβλημα του Πρωτείου του Πάπα. Αιφνιδιαστικά, την Τρίτη, το Συμβούλιο για το Δόγμα της Πίστεως, η πάλαι ποτέ Ιερά Εξέταση, έδωσε στη δημοσιότητα ένα απροσδόκητο κείμενο. Το ντοκουμέντο ισχυρίζεται ότι μόνον η Καθολική Εκκλησία εξασφαλίζει σωτηρία των πιστών, διότι είναι εκείνη που ίδρυσε ο Χριστός. Η Ορθόδοξη Εκκλησία είναι μεν «αυθεντική εκκλησία», αλλά παρουσιάζει μια σημαντική «ατέλεια»: δεν αναγνωρίζει το «πρωτείο της Ρώμης», δηλαδή τον Πάπα ως «εκπρόσωπο του Χριστού στη Γη». Όσο για τους Διαμαρτυρομένους, το κείμενο λέει ότι «δεν πρόκειται καν για Εκκλησία», αλλά για «θηρσκευτική κοινότητα» ... Πηγές του Οικουμενικού Πατριαρχείου προβληματίζονται γύρω από το χρόνο δημοσιοποίησης του αδιάλλακτου αυτού κειμένου. Τον Οκτώβριο, ως γνωστόν, θα συνεδριάσει στη Ραβέννα της Ιταλίας, παρουσία του Οικουμενικού Πατριάρχη, η μεικτή θεολογική επιτροπή καθολικών και ορθοδόξων, με θέμα ακριβώς το επίμαχο πρωτείο του Πάπα. Κάποιοι στο Βατικανό έσπευσαν να προκαταλάβουν τα

συμπεράσματα της επιτροπής, υπονομεύοντας σοβαρά τον ίδιο τον διάλογο. Και μάλιστα, το έκαναν χρησιμοποιώντας ένα θεολογικό κείμενο, το Dominus Jesus («ο Κύριος Ιησούς»), που είχε επεξεργαστεί ο Γιόζεφ Ράτцинγκερ (σ.σ. ο νυν Πάπας) το έτος 2000, πριν εκλεγεί Πάπας (Εφημ. Έθνος, 12/7/2007 και Εφημ. Ελ. Τύπος, 11/7/2007). Αξίζει λοιπόν ο διάλογος της αγάπης να γίνεται κάτω από τέτοιες προϋποθέσεις και παράλληλα να αποδομείται, να αμβλύνεται ή να εξισώνεται η πίστη και η θρησκευτική ιστορική ή άλλη γνώση με αυτούς που την «αλήθεια» βλέπουν μονόπλευρα και ιδιοτελώς (την δική τους αλήθεια); Τι άλλο φανερώνει αυτή η συμπεριφορά. Και πως οι Ορθόδοξοι μαθητές θα αντισταθούν χωρίς τα προαιώνια πρότυπά τους αντίστασης (γεγονότα και πρόσωπα), τα οποία αφαιρέθηκαν από το σχολικό βιβλίο της Εκκλησιαστικής Ιστορίας στη Γ΄ Γυμνασίου, απέναντι σ' όσους συστηματικά υποκρίνονται;

Σκιαγραφώντας λοιπόν τα περιεχόμενα του ΜτΘ της Γ΄ Γυμνασίου – και από τον υπερβολικό αριθμό των μαθημάτων των αναφερομένων στο Ρωμαιοκαθολικισμό και τον Προτεσταντισμό – καταδεικνύεται μια επιχειρούμενη εξομοιωτική διαδικασία της Ορθοδοξίας και των άλλων δογμάτων. Για να δοθεί τόση έκταση στα μαθήματα που αναφέρονται στον Ρωμαιοκαθολικισμό και Προτεσταντισμό αναλογίστηκαν πολλοί συνάδελφοι ποια θέματα αφαιρέθηκαν από την ύλη του ΜτΘ, στερώντας με τον τρόπο αυτό, τη δυνατότητα στους ορθόδοξους μαθητές να τα γευτούν. Αφαιρέθηκαν οι ενότητες που αφορούσαν: τον Μ. Κωνσταντίνο, τους Τρεις Ιεράρχες, τον Άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά και όλους τους μετασχηματικούς Αγίους της Ορθοδοξίας. Στο μάθημα για τον Ησυχασμό έβρισκαν απάντηση οι μαθητές μας στο ουσιώδες υπαρξιακό και θεολογικό ερώτημα: Αν μπορεί ο άνθρωπος να συναντήσει το Θεό και να ενωθεί μαζί του, γευόμενος τις άκτιστες θεϊκές ενέργειές Του. Σε μια εποχή «πνευματικού λιμού» και «αυχμού» όπως η δική μας, έμεινε μόνο το Άγιο Όρος να αποτελεί το φωτεινό κέντρο του Χριστιανισμού αλλά και ζωντανή πνευματική εστία ολόκληρης της πολιτισμένης ανθρωπότητας. Το Άγιο Όρος καλλιεργεί ένα άλλο τρόπο ανθρώπινης ύπαρξης, που συνδέει τα γήινα με τα ουράνια. Γιατί λοιπόν απαλείφθηκε αυτό το θέμα και στερήθηκαν οι μαθητές από τη διδασκαλία του τρόπου αναγωγής στον ουρανό; Συμπέρασμα: Στο σύγχρονο ορθόδοξο, δημοκρατικό, πλουραλιστικό, πολυπολιτισμικό σχολείο πάψαμε να ομιλούμε για: την Αγία Σοφία, τον Πατροκοσμά, τον Ησυχασμό, τους Νεομάρτυρες και Εθνομάρτυρες, τους Αγίους Πατέρες και Διδασκάλους, τους πνευματικούς θησαυρούς της Ορθοδοξίας μας και τους ήρωές μας.

Συνάδελφοι τόνισαν πως φαίνεται σαν κάποιος να προσπαθούν στανικά να μας κάνουν χριστιανούς της Ευρώπης («Ευρωχριστιανούς», κατά το «Ευρωβουλή» και «Ευρωσύνταγμα»), που σημαίνει ότι υπάρχει ζήτημα προβολής και όχι απλής παρουσίας των διαφόρων γεγονότων που αφορούν τη δυτική χριστιανοσύνη με αντίστοιχη άμβλυνση των ορθόδοξων αισθητηρίων, χωρίς αυτή να επιβάλλεται από κανέναν και πουθενά, κόντρα σε κάθε θεώρηση της ιστορίας του χριστιανισμού, παραδοσιακή και εκκλησιαστική. Έντονος υπήρξε επίσης ο προβληματισμός τους σχετικά με τους διαφαινόμενους «αφανείς» στόχους του «καινούριου» μαθήματος. Ορισμένοι μάλιστα μιλούν για πνευματικό γενιτσαρισμό και αποορθοδοξοποίηση των μαθητών που επιχειρείται στα σχολεία. Κάθε εξομοιωτική διαδικασία Ορθοδοξίας και ξένων δογμάτων, όπως η επιχειρούμενη δια του ΜτΘ της Γ΄ Γυμνασίου ισοδυναμεί με αλλοτρίωση μέσα από μια ισοπεδωτική στρατηγική που στοχεύει: στην κατάργηση της αντικειμενικής και ολόπλευρης παρουσίας των διαφόρων θεμάτων, στη σκόπιμη παράλειψη ενοτήτων και την προσθήκη άλλων επιλεγμένων ενοτήτων. Είναι δεδομένη η ορθόδοξη πίστη για την προστασία των άλλων δογμάτων. Άλλο όμως προστασία και άλλο προβολή τους. Βιβλία σαν και αυτό απεργάζονται την εκρίζωση των θεμελίων της Ελληνορθόδοξης παιδείας και του Γένους μας, την αλλοίωση της ταυτότητάς μας, την πολτοποίηση του Ορθόδοξου λαού μας μέσα στο παγκόσμιο γίγνεσθαι. Διαβλέπουν δε οι συνάδελφοι ως μόνη διέξοδο την καλύτερη ενημέρωση των καθηγητών και όχι την εμμονή στο εγχειρίδιο.

4. Προτάσεις για τη βελτίωση του παιδαγωγικού έργου και την επίτευξη των γενικών στόχων και ειδικών σκοπών του ΜτΘ

Διαπιστώνοντας όλα αυτά οι περισσότεροι συνάδελφοι προτείνουν να προστεθούν ενότητες

για τους Αποστολικούς και μεταποστολικούς Πατέρες της Εκκλησίας και τους Τρεις Ιεράρχες (παράδειγμα να αντικατασταθούν οι ενότητες για τον Άγιο Ιγνάτιο το Θεοφόρο και για τον Μέγα Βασίλειο), τον Ησυχασμό, τους Κολυβάδες και τον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό, το Άγιο Όρος και την Εκκλησία στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, της Μικρασιατικής καταστροφής και την Κατοχή, τους Νεομάρτυρες. Να παραλειφθούν ή να περιοριστούν οι εν. 27 και 28 για τη Μεταρρύθμιση, γιατί οι μαθητές πληροφορούνται γι' αυτά από το βιβλίο της Ιστορίας στη Γ' Γυμνασίου. Καλό είναι να υπάρξει μία ξεχωριστή ενότητα και για το έργο της Ορθόδοξης Ιεραποστολής σήμερα.

Προτείνεται, επίσης, να εμπλουτισθεί και να βελτιωθεί το εικονογραφικό υλικό του βιβλίου. Σχετικά με τα κείμενα στο τέλος κάθε δ.ε., αυτά θα ήταν σκόπιμο να συνοδεύονται και από ένα βασικό ερώτημα που να κινητοποιεί τη σκέψη των μαθητών σε περαιτέρω εμβάθυνση. Οι ερωτήσεις του βιβλίου να έχουν και γνωστικό χαρακτήρα και να καλύπτουν το σύνολο της ύλης που διδάχτηκε. Προτείνονται ερωτήσεις κλειστού τύπου, παράλληλα μ' αυτές ανοιχτού τύπου. Επίσης, καλό θα ήταν στο τέλος κάθε κεφαλαίου να υπάρχει και από μια επαναληπτική ενότητα. Για το βιβλίο του καθηγητή προτείνεται να υπάρχουν ενδεικτικές απαντήσεις σε όλα τα ερωτήματα που θέτει το βιβλίο του μαθητή στο τέλος κάθε διδακτικής ενότητας. Θα ήταν χρήσιμο για κάθε μάθημα να παρατίθεται το κατάλληλο βοηθητικό υλικό: κείμενα πατερικά, θεολογικά-ερμηνευτικά σχόλια, πρόσθετες ιστορικές πηγές, κείμενα σύγχρονων θεολόγων και ιστορικών, υλικό από άλλα επιστημονικά πεδία. Για κάθε δ.ε. να διατυπώνονται αναλυτικά οι σκοποί και οι στόχοι διδασκαλίας (και προτεινόμενος τρόπος επίτευξής τους), καθώς και οι ειδικές ψυχοπαιδαγωγικές παράμετροι του μαθήματος.

Συμπερασματικά

Θετικά αποδέχθηκαν οι εκπαιδευτικοί τη σύγχρονη εμφάνιση των νέων βιβλίων, η οποία κρίθηκε ελκυστική για τους μαθητές, τη συγγραφή βιβλίου του εκπαιδευτικού για πρώτη φορά και τα σύγχρονα παιδαγωγικά δεδομένα τα σχετικά με τη διδακτική διαδικασία του μαθήματος των Θρησκευτικών που λήφθηκαν υπόψη. Επίσης στα θετικά συμπεριλαμβάνεται και μια τάση αυτοκριτικής και αυτοαξιολόγησης των εκπαιδευτικών που αφορά στη βούληση για απόρριψη στερεοτύπων που κουβαλούν σχετικά με την διδακτική διαδικασία αλλά και την αποδοχή του “καινούριου” που απαιτεί περισσότερη προσπάθεια και δουλειά.

Μεγάλο υπήρξε το ποσοστό συναδέλφων, που εξέφρασε την δυσαρέσκειά του, όσον αφορά στο περιεχόμενο και τους στόχους των νέων βιβλίων και πολύ περισσότερο σ' αυτό της Γ' Γυμνασίου, που μοιάζουν να διαπνέονται από μια άλλη, εκσυγχρονιστική οπτική, «Ευρωχριστιανική», χωρίς αυτή να επιβάλλεται από κανέναν και πουθενά, εμφανιζόμενοι οι συγγραφείς «βασιλικότεροι του βασιλέως», κόντρα σε κάθε παραδοσιακή και εκκλησιαστική θεώρηση του λυτρωτικού μηνύματος του ορθόδοξου χριστιανισμού. Έτσι όπως παρουσιάζονται οι ενότητες, η αλήθεια πολλές φορές είτε μεταμφιέζεται είτε αποσιωπάται, μέσα από μια ισοπεδωτική στρατηγική που στοχεύει, όπως φαίνεται: στην κατάργηση της αντικειμενικής και ολόπλευρης παρουσίας των διαφόρων θεμάτων, στη σκόπιμη παράλειψη ενοτήτων και την προσθήκη άλλων επιλεγμένων ενοτήτων.

Οι στάσεις που υιοθετούν οι εκπαιδευτικοί φαίνεται πως συνδέονται και με την αγωνία και την εσωτερική σύγκρουση σχετικά με το αν πρέπει να έχει ή να μην έχει το ΜτΘ μόνο ομολογιακό ή μόνο γνωστικό χαρακτήρα ή και τα δύο. Θεωρούν όμως ότι πρέπει επειγόντως να αλλάξει το περιεχόμενο του με βάση τις προτάσεις που οι ίδιοι καταθέτουν, οι οποίες θα διευκολύνουν το επιστημονικό, παιδαγωγικό και διδακτικό τους έργο. Έτσι θα επιτευχθούν και οι στόχοι που θέτουν τα νέα ΑΠΣ, όπως παράδειγμα η διαχριστιανική επικοινωνία, η οποία όμως θα στηρίζεται και στην αλήθεια και στην αγάπη.